

- тийно-комсомольских групп областной, Измаильской, Белгород – Днестровской, Килийской городских, Арцизской, Болградской, Бородинской районных партийных организаций. – 1946 р. – 120 арк.
21. Заря Молдавии. Орган Тараклийского РК КП(б) Молдовы и Тараклийского исполкома районного Совета депутатов трудящихся. 1950 – 1954.
22. Пеливан К. К. Краткая история села Главаны [Текст] / Константин Константинович Пеливан. – Арциз: Диамант, 2007. – 227 с.

Д. М. Янов

УДК 731.1.033.39:336.746.055(09)(477.74/.78)

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБІГУ ОСМАНСЬКИХ МОНЕТ НА ТЕРИТОРІЇ ПРУТО-ДНІСТРОВСЬКОГО МЕЖИРІЧЧЯ

Стаття присвячена історіографії проблеми обігу монет Османської імперії на території Пруто-Дністровського межиріччя, яку можна розділити на три періоди. Розглянутий розвиток досліджень від простої фіксації знахідок монет в публікаціях до аналізу цих знахідок в контексті грошового обігу регіону.

Ключові слова: історіографія, османські монети, грошовий обіг, Пруто-Дністровське межиріччя.

Монети Османської імперії впродовж періоду з кінця XV до початку XIX ст. відігравали важливу роль у грошовому обігу Пруто-Дністровського межиріччя. Проте впродовж довгого часу османські монети залишалися поза увагою дослідників: поперше, внаслідок недостатньої кількості відомих знахідок цих монет, по-друге, у зв'язку з труднощами в ідентифікації ісламських монет. Проте в останні два десятиріччя значно зріс інтерес до османської нумізматики серед дослідників. У зв'язку з цим, постає потреба у розгляді публікацій, присвячених цій проблемі, окресленні їх основних досягнень і виявленні актуальних та дискусійних питань.

Отже, в історії дослідження обігу османських монет на території Пруто-Дністровського межиріччя можна виділити декілька етапів: 1) кінець XIX – початок XX ст., коли з'явилися перші публікації знахідок монет в досліджуваному регіоні; 2) 70 – початок 90-х рр. XX ст., – період, коли проблема обігу османських монет вивчалася радянськими дослідниками, головним чином, А.А. Нудельманом; 3) з 90-х рр. до сьогоднішнього дня – період найбільш інтенсивного розвитку досліджень, пов'язаний з даною проблематикою.

Перший етап дослідження османських монет представлений поодинокими випадками публікації їх знахідок. Перші свідчення про знахідки османських монет в регіоні містяться у Звітах Імператорської Археологічної комісії. Всього було опубліковано чотири скарба: у випусках за 1898 р. [26, с. 63], 1903 р. [27, с. 147], 1905 р. [28, с. 100] та 1909-1910 рр. [29, с. 213]. Монети в цих збірках публікувалися без визначення монетного двору, та в деяких випадках без визначення емітента, проте введення в науковий обіг та збереження цих знахідок сприяло подальшому дослідженню грошового обігу – А.А. Нудельман згодом досліджував ці монети та зробив деякі уточнення щодо їхньої ідентифікації [19, с. 114-115, 127, 128-129, 132].

Всі ці комплекси були знайдені випадково, і могли потрапити до комісії в неповному складі. Першими ж достовірними знахідками, тобто зафіксованими під час археологічних досліджень, були монети, знайдені в 1912 р. в Аккерманській фортеці Е. Р. фон Штерном. Серед них згадані монета Мехмеда II (1444-1446, 1451-1481 рр.), Баязіда II (1481-1512 рр.), дві монети Сулеймана II (1687-1691 рр.) та чотири не ідентифіковані османські монети, які датуються XV – XVI ст. Монети були визначені А. К. Марковим; нажаль, метал та номінал монет не був вказаний, монетні двори були ідентифіковані лише для монет Сулеймана II – Босна та Костантинія [32, с. 95-99].

Таким чином, наприкінці XIX – на початку XX ст. почалося введення в науковий обіг османських монет, яке полягало у топографічній фіксації знахідок та їх ідентифікації, яке мало важливе значення для подальших досліджень. Проте дослідники цього пе-

ріоду обмежилися лише цим, не приділяючи увагу інтерпретації цих знахідок як джерела для вивчення різних аспектів історії регіону [22, с. 97].

На другому етапі, окрім простої фіксації знахідок османських монет, був розпочатий аналіз цих даних в контексті реконструкції грошового обігу на території Пруто-Дністровського межиріччя. Даний період, як було вказано вище, представлений працями Авраама Ароновича Нудельмана – видатного дослідника історії грошового обігу Карпато-Дністровського регіону від античності до раннього Нового часу, який впродовж 70-х – початку 90-х рр. видав низку праць, присвячених цій тематиці, в тому числі знахідкам османських монет.

А. А. Нудельман вперше опублікував османські монети серед окремих знахідок у Білгороді-Дністровському та у складі скарбів Леушени-Кеприєни [17, с. 201, 215] та Сесени [17, с. 206; 18, с. 104]. В 1976 р. вийшла одна з його головних монографій – «Топографія скарбів та окремих знахідок монет», в якій були зібрані дані про знахідки 142 скарбів з V ст. до н.е. до XVII ст. н.е., у тому числі 17 скарбів, у складі яких були присутні османські монети XV-XVII ст. [19]. Впродовж 80-х – початку 90-х рр. Нудельман видав низку статей, які були доповненням до складеної топографії, в яких були опубліковані 8 скарбів з османськими монетами, які були відсутні в монографії 1976 р. [20, с. 174-191; 21, с. 160-175; 23, с. 145-159; 24, с. 126-141; 25, с. 113-156]. Крім скарбів, дослідник публікував окремі знахідки османських монет з городища Старий Орхей [1, с. 64, 87-88].

Слід зазначити, що А. А. Нудельман при ідентифікації монет припускався деяких помилок. Так, він неправильно ідентифікував монети зі скарбів Кріулени-3, Пепени та Трубаївка, віднесши їх до емісій кінця XV – XVI ст., які після вивчення цих скарбів А. Болдуряну та Є. Ніколає були датовані XVII ст. [38, р. 84]. Крім того, Нудельман не враховував того, що на османських монетах вказувалася не дата карбування монети, а дата сходження на престол правлячого на той час султана за хіджрою. Тому в деяких скарбах він допускав помилки – наприклад, у скарбі Спея найпізнішою монетою визнана польська монета Сигізмунда I, 1529 р.

[19, с. 30-31; 24, с. 130], а не монета Сулеймана I, яка повинна бути датована не 1520 р., а всім періодом його правління: 1520-1566 р. [38, р. 70]. До того ж, Нудельман не розділяв монети за типами, а отже монети, визначені ним, можуть датуватися лише періодом правління султана, а не більш вузьким хронологічним діапазоном, що особливо відчутно з монетами Сулеймана I. Деякі висновки дослідника на сьогоднішній момент вже застарілі, наприклад, датування появи перших османських монет на території Молдови кінцем другої – початком третьої чверті XV ст. [18, с. 113], хоча зараз відомі знахідки османських монет другої половини XIV – початку XV ст. [16, р. 27-29].

Однак більшість помилок були зроблені Нудельманом з об'єктивних причин: по-перше, він не був фахівцем з османської нумізматики, його спеціалізація охоплювала значно ширший обсяг; по-друге, більшість іноземних каталогів, в першу чергу, турецьких, були недоступні для радянського дослідника; по-третє, власне робота з типологізації османських монет на той час тільки почала розвиватися, причому багато питань з виділення типів та їх датування залишаються невирішеними і на сьогоднішній день. Наприклад, впродовж другої половини 80 – початку 90-х рр. тривала дискусія між С. Сречковичем та Є. Ніколає щодо виділення та датування типів акче Сулеймана I [38, р. 43-45]. Зрештою, Нудельман робив висновки, спираючись на доступний для нього матеріал, в той час як сучасні дослідники мають в своєму розпорядженні більше даних про знахідки монет.

Отже, попри помилки, А. А. Нудельман зробив найвагоміший для свого часу вклад у дослідження обігу османських монет в зазначеному регіоні. Завдяки зібраної ним топографії знахідок стали можливими подальші дослідження. Як він стверджував, «вивчення монетних знахідок дозволяє встановити об'єктивну картину економіки краю в різні історичні періоди. Воно дає також можливість вивчити склад і динаміку грошового обігу і прослідкувати лінії зовнішньоекономічних зв'язків» [19, с. 5].

У всіх працях Нудельман досліджував грошовий обіг, дотримуючись сталої схеми, яку можна розглянути на прикладі скарбів пізнього Середньовіччя – раннього Нового часу в згаданій

монографії «Топографія скарбів та окремих знахідок монет»: він аналізував скарби за якісно-кількісними показниками, класифікував склад скарбу за таким порядком: 1) країна, в якій була карбована монета; 2) номінал; 3) монетний двір; 4) дата карбування. Також дослідник встановлював період накопичення скарбу (за старшою та молодшою монетою) та приблизний час зариття скарбу (за молодшою монетою) [19, с. 92-130]. Наступним етапом було дослідження надходження та обігу монет кожної окремо країни на території Молдови, спираючись на отримані дані [19, с. 21-44]. Нарешті, підсумовуючи встановлені особливості обігу монет окремих країн, Нудельман характеризував загальний грошовий обіг та розробляв його періодизацію [19, с. 155]. Як у випадку зі скарбами, подібним чином були досліджені окремі знахідки монет зі Старого Орхею [1, с. 63-92].

В деяких публікаціях Нудельман розраховував питому вагу монет кожного емітента, виражену у відсотках, по відношенню до загальної кількості монет у скарбі [23, с. 145-159]. Отримані кількісні показники дозволили зробити більш точну характеристику динаміки грошового обігу.

Подібна схема дослідження грошового обігу була загально-вживаною в радянській нумізматиці, що демонструє, наприклад, монографія київського дослідника Миколи Федоровича Котляра «Грошовий обіг на території України доби феодалізму», в якій згадані османські монети. Проте їм відведене дуже незначне місце в монографії, оскільки автору була відома лише невелика кількість скарбів з османськими монетами, здебільшого, в Південній Україні [13, с. 100-101, 125].

Після еміграції А. А. Нудельмана до Ізраїлю на початку 90-х рр., дослідження османських монет на деякий час припинилося. Проте згодом розпочався третій етап в історії дослідження, завдяки появі дослідників, які спеціалізуються саме на ідентифікації монет ісламських держав – Ануци Болдуряну з Національного музею історії Молдови в Кишиневі та Єуджена Ніколає з Інституту Археології ім. В. Пирвана в Бухаресті, який і раніше займався дослідженням обігу османських монет на території Румунії, а з 90-х рр. вивчає знахідки з території Республіки Молдова.

Протягом останніх двох десятиліть був проведений значний об'єм роботи з введення в науковий обіг нових нумізматичних джерел та повторної ідентифікації опублікованих раніше скарбів (більш детальний розгляд монет за типологією та виправлення помилок, яких припустився А. А. Нудельман). В 1994 р. була опублікована колективна монографія «Скарби в музеях міста Кишинєва XVI-XVII ст.» під редакцією В. Бутнару, яка містила 41 скарб з Національного музею етнографії та природної історії, Археологічного музею та Національного музею історії Молдови [48, р. 9-13]. Османські монети у складі опублікованих скарбів були ідентифіковані А. Болдуряну та Є. Ніколає, крім того, останній проаналізував їх участь у грошовому обігу Молдови [48, р. 63-69]. Згодом було продовжене дослідження скарбів у контексті обігу османських монет: були опубліковані скарби Балтаца [44, р. 167-177], Сесени [45, р. 201-209], Бретушени [46, р. 299-305], Резіна [34, р. 157-161], Комрат, Семени [47, р. 151-155], Скімауци [35, 195-202], Топала [37, р. 189-199], Белебенешти [36, р. 226] та Онешти [39, р. 157-162].

Слід згадати також монографію дослідника з Санкт-Петербургу С.М. Травкіна «Надходження іноземних монет на територію Південно-Східної Європи в XIII – першій половині XVII ст.», опубліковану в 2003 р., в якій обіг османських монет розглядався разом з монетами інших країн. Травкін описав загальну історію карбування османських монет, і, крім того, приділив увагу проблемам їх обігу на досліджуваній території, головним чином, у Пруто-Дністровському межиріччі: визначенню часу появи монет в Північному Причорномор'ї, головних шляхів їх надходження, динаміки та факторів, які впливали на їх обіг [31, с. 238-239, 253-255].

В цей період з'явилися праці, присвячені окремо обігу османських монет в Пруто-Дністровському межиріччі. Таким чином, дослідження османських монет формується як окремий напрям, чого не було раніше. В 2003 р. була опублікована монографія Є. Ніколає «Османська монета в румунських землях в період 1451-1512 рр.», в якій розглядається обіг османських монет, карбованих при султанах Мехмеді II (друге правління, 1451-1481 рр.) та Баязиді II (1481-1512 рр.). Автор охопив, у тому чис-

лі, територію Пруто-Дністровського межиріччя (розглядається разом з румунською Молдовою) [43, р. 45-50, 84-92, 106-107]. В монографії окремо розглядаються золоті, срібні та мідні османські монети. Автор, застосовуючи методи, загальноприйняті у римській та візантійській нумізматиці, розглядає питання типології та хронології османських монет, досліджує особливості їх обігу та пов'язані з ним економічні, політичні та військові аспекти [43, р. 12].

У 2005 р. А. Болдуряну захистила докторську дисертацію під керівництвом П. Бирні «Османська монета у Молдові в 1512-1603 рр.», яка стала своєрідним продовженням монографії Є. Ніколае та охопила періоди правління султанів Селіма I (1512-1520 рр.), Сулеймана I (1520-1566 рр.), Селіма II (1566-1574 рр.), Мурада III (1574-1595 рр.) та Мехмеда III (1595-1603 рр.), проте, на відміну від монографії Ніколае, охоплювала лише територію Молдавського князівства. Дослідження було побудоване також за зразком монографії Ніколае, з поділом монет за металом та номіналами і топографією знахідок. Важливим здобутком автора був ретельний аналіз складу скарбів: підрахунок частки окремих монетних дворів та емітентів (включаючи типи), вираженої у відсотках, який застосовувався як для окремих скарбів [38, р. 127-134], так і для їх сукупності [38, р. 120-126]. Ці кількісні методи дозволили встановити динаміку та хронологію надходження османських акче з різних монетних дворів. Так, було встановлено, що акче, присутні в скарбах Молдови, в більшості випадків були карбовані на монетних дворах столиці (Костантинія) та Балкан (Новар, Едірне, Каратова, Серез, Ускюб та ін.). Натомість, акче, карбовані на монетних дворах Малої Азії та Близького Сходу були присутні в значно меншій кількості, і переважали тільки серед акче Мурада III [38, р. 43-49]. Основні підсумки дисертації російською мовою були опубліковані у збірці «Давнє Причорномор'я» [7, с. 69-73].

На сучасному етапі відбувається активізація дослідження османських монет в межах окремих регіонів, які повністю або частково входять до складу території Пруто-Дністровського межиріччя.

Найбільша кількість опублікованих окремих знахідок османських монет відома на території Білгорода-Дністровського. Серед

них переважають монети, знайдені в останні роки під час археологічних досліджень Білгород-Дністровської фортеці, які проводилися Білгород-Тірською експедицією [3, с. 55-68; 4, р. 40-41] та Міжнародною Південною Середньовічною експедицією [33, р. 27-29]. Також були ідентифіковані монети з розкопок 40–60-х рр. XX ст., які зберігаються в Інституті Археології НАН України [12, с. 283-289], та монети з приватних колекцій [40, р. 14-15]. Окрім знахідок османських монет з території фортеці, публікувалися монети Молдавського князівства, які також відігравали визначну роль в грошовому обігу середньовічного Білгорода [2, с. 73-91; 5, с. 131-151], а також монет Кримського ханства [6, с. 345-357].

Дослідник із Тирасполя А. В. Кривенко вивчає грошовий обіг, у тому числі османських монет, на території Придністров'я, а в деяких публікаціях на всій території Пруто-Дністровського межиріччя. Завдяки ідентифікації та введенню в науковий обіг значної кількості монетних знахідок, переважно з приватних колекцій, зокрема скарбів з Бендер [14, с. 10-21], Буджаку [15, с. 96-104], Пенешесть [8, с. 131-135], окремих знахідок з Бендер [41, р. 23-24] та ін., А. В. Кривенко зробив значний внесок у дослідження обігу османських монет. Слід відзначити також його узагальнюючу працю «Придністров'я в грошових знаках» [11], публікацію унікальних знахідок ранніх османських монет кінця XIV – початку XV ст., раніше невідомих серед знахідок у Пруто-Дністровському межиріччі [16, р. 27-29], та відкриття нового аверсного типу акче Баязіда II [42, р. 18-21].

Історію грошового обігу, зокрема обігу османських монет, на території Буковини, східна частина якої входить до складу Пруто-Дністровського межиріччя, вивчав дослідник з Чернівців О. Д. Огуй. Він вводив в науковий обіг знахідки османських монет та вивчав загальноісторичні дані про їх обіг [30, с. 234-266]. Окрім цього, особливим його внеском стало застосування даних з письмових джерел – монетно-лічильних одиниць, відомих з архівних документів, за допомогою чого йому вдалося співвіднести номінали монет з відомими лічильними термінами [30, с. 240-244, 249-255, 259-260].

Географічний розподіл знахідок османських монет на території Пруто-Дністровського межиріччя демонструє, що найменша кількість знахідок відома в південній частині регіону: по-перше, оскільки там кочувала Білгородська Орда; по-друге, попри те, що османські монети знаходили в Нижньому Подунав'ї, де розташовувалися важливі порти, всі вони залишалися невідомими та переважно надходили до приватних колекцій. Але нещодавно з'явилися публікації знахідок османських монет з Ізмаїльської фортеці, які зберігалися у приватних колекціях [10, с. 114-122] та у Історико-краєзнавчому музеї Подунав'я [9, с. 153-162]. Дослідник з Ізмаїлу Р. А. Ісламов, окрім того, що зробив внесок у дослідження обігу османських монет, застосував їх як джерело для реконструкції історії Ізмаїла: за нумізматичними даними він довів, що заснування Ізмаїльської фортеці слід датувати серединою XVII ст., а не кінцем XVI ст., як вважалося раніше [10, с. 121].

Таким чином, в процесі становлення дослідження обігу османських монет, яке триває з кінця XIX ст. зі значними перервами до сьогодні, дослідники перейшли від простої фіксації монетних знахідок до повноцінної реконструкції грошового обігу, зробивши значний внесок у вивченні цього важливого аспекту у середньовічній та новій історії регіону. Однак слід відзначити, що на сьогоднішній день багато питань, пов'язаних з обігом османських монет, залишаються актуальними та дискусійними: проблема їх появи в регіоні; особливості обігу мідних монет на місцевих ринках; проблема запізнення монет у скарбах та відповідно проблема визначення дати зариття скарбів; визначення чинників, які впливали на ступінь інтенсивності обігу османських монет; реакція регіонального ринку на фінансову кризу, пов'язану з Револуцією цін в Європі та ін.

Вирішення багатьох дискусійних проблем в історії грошового обігу стане можливим завдяки подальшій публікації нових монетних знахідок, відповідно надзвичайно актуальною є проблема введення в науковий обіг монет з приватних колекцій.

THE HISTORY OF RESEARCH OF OTTOMAN COINS' CIRCULATION IN THE TERRITORY BETWEEN PRUT AND DNIESTER RIVERS

The article is dedicated to historiography of the problem of Ottoman coins' circulation in the territory between Prut and Dniester rivers, which can be divided into three periods. The development of the researches from simple fixation of the coins' findings in the publications to analysis of these findings in the context of the monetary circulation of the region is considered.

Key words: *historiography, Ottoman coins, monetary circulation, the territory between Prut and Dniester rivers.*

Д. М. Янов

ИСТОРИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ОБРАЩЕНИЯ ОСМАНСКИХ МОНЕТ НА ТЕРРИТОРИИ ПРУТО-ДНЕСТРОВСКОГО МЕЖДУРЕЧЬЯ

Статья посвящена историографии проблемы обращения монет Османской империи на территории Пруто-Днестровского междуречья, которую можно разделить на три периода. Рассмотрено развитие исследований от простой фиксации находок монет в публикациях до анализа этих находок в контексте денежного обращения региона.

Ключевые слова: *историография, османские монеты, денежное обращение, Пруто-Днестровское междуречье.*

Список використаної літератури та джерел

1. Абызова Е. Н. Древности Старого Орхья. Молдавский период / Е. Н. Абызова, П. П. Бырня, А. А. Нудельман; отв. ред. Г. А. Федоров-Давыдов. – Кишинев: Штиинца, 1982. – 99 с.

2. Богуславский Г. С. Молдавские монеты из раскопок 2005-2007 гг. в Гражданском дворе Белгород-Днестровской крепости и некоторые проблемы постройки стен Гражданского двора / Г. С. Богуславский, Л.В. Дергачева // Записки отдела нумизматики и тореvтики Одесского археологического музея / отв. ред. И. В. Бруяко. – Одесса: СМЛ, 2011. – Вып. I. – С. 73-91.
3. Богуславский Г. С. Акче Османской империи последней четверти XV – первой четверти XVII вв. (из новейших находок Белгород-Тирской экспедиции) / Г. С. Богуславский, Д. М. Янов // ДП / глав. ред. И.В. Немченко. – Одесса: ФЛП «А. С. Фридман», 2013. – Вып. X. – С. 55-68.
4. Богуславский Г. Медные монеты Османской империи (из новейших находок Белгород-Тирской экспедиции) / Г. Богуславский, Д. Янов // Al XIV-lea simpozion de numismatică. Dedicat aniversării a 20-a a leului moldoveanesc: progr. și rez. comunic. / com. org. A. Boldureanu et al. – Chișinău: Tipogr. «Bons Offices», 2013. – P. 40-41.
5. Богуславский Г. С. Средневековые монеты из раскопок 2005-2010 гг. в Гарнизонном дворе Белгород-Днестровской крепости / Г. С. Богуславский, Л. В. Дергачева // Записки отдела нумизматики и тореvтики Одесского археологического музея / отв. ред. И. В. Бруяко. – Одесса: СМЛ, 2014. – Вып. II. – С. 131-151.
6. Богуславский Г. С. Серебряные и биллонные монеты Крымского ханства из новейших находок в Белгороде (Аккермане) / Г. С. Богуславский, Д.М. Янов // МАИЭТ / ред.-сост. А. И. Айбабин. – Симферополь, Керчь: Крымское отделение Института востоковедения им. А. Е. Крымского НАН Украины, 2014. – Вып. XIX. – С. 345-357.
7. Болдуряну А. К вопросу о хождении османских аспров в Молдове / А. Болдуряну // ДП / отв. ред. И. В. Немченко. – Одесса: ФЛП «А. С. Фридман», 2008. – Вып. VIII. – С. 69-73.
8. Дергачева Л. В. Клад серебряных монет XV–XVI вв. из с. Пэнэшешть (Страшенский район, Республика Молдо-

- ва) / Л. В. Дергачева, А. В. Кривенко // ДП / отв. ред. И. В. Немченко. – Одесса: ФЛП «А. С. Фридман», 2011. – Вып. IX. – С. 131-135.
9. Добролюбський А.О. Знахідки монет другої половини XIV – початку XIX ст. на території Ізмаїла (за матеріалами колекції Ізмаїльського історико-краєзнавчого музею Придунав'я) / А. О. Добролюбський, Д. М. Янов // ЗІФ / гол. ред. В. Г. Кушнір. – Одесса: «Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова», 2013. – Вип. 24. – С. 153-162.
 10. Исламов Р. Основание и развитие города Измаила в свете нумизматических находок / Р. Исламов // Восточная нумизматика в Украине: сб. публикаций / под ред. К. К. Хромова. – К.: Изд. «Логос», 2013. – Ч. III. Улус Джучи, Крымское ханство и сопредельные государства в XIII – XVIII вв. – С. 114-122.
 11. История Приднестровья в денежных знаках / Автор-сост. А.В. Кривенко. – Бендеры : Полиграфист, 2013. – 128 с.
 12. Карашевич И. Средневековые монеты из раскопок Белгород-Днестровской крепости из фондов Института Археологии НАН Украины (предварительные результаты) / И. Карашевич, А. Болдуряну, Л. Дергачева // ДП / глав. ред. И. В. Немченко. – Одесса: ФЛП «А. С. Фридман», 2013. – Вып. X. – С. 283-289.
 13. Котляр М. Ф. Грошовий обіг на території України доби феодалізму / Микола Федорович Котляр; відп. ред. В. Н. Рябцевич. – К.: Наукова Думка, 1971. – 175 с.
 14. Кривенко А. В. Турецкие монеты на территории Приднестровского края / А. В. Кривенко // Исторический альманах Приднестровья. – 2006. – № 10. – С. 10-21.
 15. Кривенко А. В. Буджакский клад : предварительные результаты исследования / А. В. Кривенко, С. Сречкович // I Международная научная конференция «РАСМИР : Восточная нумизматика»: сб. науч. тр., Одесса, 29-31 июля 2011 / автор вступ. ст. А. О. Брагин. – К.: Альфа Реклама, 2013. – С. 96-104.

16. Кривенко А. Малоазийские монеты XIII – первой четверти XV вв. из находок в Пруто-Днестровье / А. Кривенко, Е. Гончаров // Al XIV-lea simpozion de numismatică: progr. și rez. comunic. / com. org. A. Boldureanu et al. – Chișinău: Tipogr. «Bons Offices», 2013. – P. 27-29.
17. Нудельман А. А. Монеты из раскопок и сборов 1972-1973 гг. / А. А. Нудельман // АИМ в 1973 г. / отв. ред. В. И. Маркевич. – Кишинев: Штиинца, 1974. – С. 188-229.
18. Нудельман А. А. К вопросу о составе денежного обращения в Молдавии в XIV – начале XVI вв. (по материалам кладов) / А. А. Нудельман // Карпато-Дунайские земли в Средние века / отв. ред. Я. С. Гросул. – Кишинев: Штиинца, 1975. – С. 94-124.
19. Нудельман А. А. Топография кладов и находок единичных монет / Авраам Аронович Нудельман; отв. ред. Н. А. Кетрару. – Кишинев: Штиинца, 1976. – 195 с.
20. Нудельман А.А. Находки монет эпохи феодализма из раскопок и сборов 1974-1976 гг. в Днестровско-Прутском регионе / А. А. Нудельман // АИМ в 1974-1976 гг. / отв. ред. В. И. Маркевич, Г. Ф. Чеботаренко – Кишинев: Штиинца, 1981. – С. 174-191.
21. Нудельман А. А. Клад золотых и серебряных монет XVI – начала XVII вв. из Буджака / А. А. Нудельман // Археологические исследования средневековых памятников в Днестровско-Прутском междуречье / отв. ред. П. П. Бырня. – Кишинев: Штиинца, 1985. – С. 160-175.
22. Нудельман А. А. Очерки истории монетного обращения в Днестровско-Прутском регионе / Авраам Аронович Нудельман; под. ред. В. Л. Янина. – Кишинев: Штиинца, 1985. – 181 с.
23. Нудельман А. А. Неизданные монетные клады XVI – XVII вв. из Днестровско-Прутского региона / А. А. Нудельман // Средневековые памятники Днестровско-Прутского междуречья / отв. ред. П. П. Бырня. – Кишинев: Штиинца, 1988. – С. 145-159.
24. Нудельман А. А. Несколько неизданных монетных кладов XVI в. из Днестровско-Прутского региона / А. А. Ну-

- дельман // АИМ в 1983 г. / отв. ред. Г. Ф. Чеботаренко. – Кишинев: Штиинца, 1988. – С. 126-141.
25. Нудельман А. А. Золотые монеты в денежном обращении Молдовы / А. А. Нудельман // Археологические исследования в Старом Орхее / отв. ред. П. П. Бырня. – Кишинев: Штиинца, 1991. – С. 113-156.
 26. ОАК за 1898 г. / Императорская Археологическая Комиссия. – СПб.: Типография главного управления уделов, 1901. – 190 с.
 27. ОАК за 1903 г. / Императорская Археологическая Комиссия. – СПб.: Типография главного управления уделов, 1906. – 245 с.
 28. ОАК за 1905 г. / Императорская Археологическая Комиссия. – СПб.: Типография главного управления уделов, 1908. – 144 с.
 29. ОАК за 1909-1910 гг. / Императорская Археологическая Комиссия. – СПб.: Типография главного управления уделов, 1913. – 289 с.
 30. Огуй О. Д. Обіг турецьких монет та їх позначення на території Буковини та Молдови / О. Д. Огуй // Історико-географічні дослідження в Україні : зб. наук. пр. / відп. ред. М.Ф. Дмитрієнко. – К.: НАН України, Ін-т Історії України, 2004. – Ч. 7. – С. 234-266.
 31. Травкин С. Н. Поступление иноземных монет на территорию Юго-Восточной Европы в XIII – первой половине XVII вв. / С. Н. Травкин // Stratum plus / гл. ред. М. Е. Ткачук. – Кишинев: Высшая антропологическая школа, 2003. – № 6. Знамена цивилизаций. 2001-2002. – С. 218-303.
 32. Штерн Э. Р. Раскопки в Аккермане летом 1912 г. / Э. Р. Штерн // ЗООИД. – Одесса: «Славянская» типография Е. Хрисогелос, 1913. – Т. XXXI. – С. 92-101.
 33. Beljaeva S. Câteva aspecte privind periodizarea construcției barbacanei din Cetatea Albă în baza descoperirilor monetare (campaniile arheologice din anii 2006-2007) / S. Beljaeva, A. Boldureanu, L. Dergaciova // Al XIII-lea simpozion de

- numismatică: progr. și rez. comunic. / com. org. A. Boldureanu et al. – Chișinău: Tipogr. «Bons Offices», 2012. – P. 27-29.
34. Boldureanu A. Un tezaur din epoca lui Mihai Viteazul descoperit în fostul raion Rezina / A. Boldureanu, R. Tabuică, E. Nicolae // Simpozion de Numismatică dedicat împlinirii a patru secole de la prima Unire a românilor sub Mihai Voievod Viteazul: comunicări, studii și note, Chișinău, 28-30 mai 2000 / red. respons. E. Nicolae. – București: Editura Enciclopedică, 2001. – P. 157-161.
35. Boldureanu A. Tezaurul de aspri otomani de la Echimauți, jud. Orhei (sec. XVI) / A. Boldureanu, A. Niculiță // Simpozion de Numismatică organizat în memoria martirilor căzuți la Valea Albă, la împlinirea a 525 de ani (1476-2001): comunicări, studii și note, Chișinău, 13-15 mai 2001 / red. respons. E. Nicolae. – București: Editura Enciclopedică, 2002. – P.195-202.
36. Boldureanu A. Les aspres ottomans du XVIe siecle du tresor de Bălăbănești, departement de Chișinău, Rep. de Moldavie / A. Boldureanu // XIII Congreso Internacional de Numismatica: resúmenes de la comunicaciones, 15-19 Septiembre, 2003 / ed. por C. Alfaro Asins. – Madrid: Ministerio de Educacion, Cultura y Deporte, 2003. – P. 226.
37. Boldureanu A. Tezaurul de la Topala, com. Cenac, jud. Lăpușna (sec. XVI) / A. Boldureanu, A. Niculiță, E. Nicolae // Simpozion de Numismatică dedicat împlinirii a 125 de ani de la Proclamarea Independenței României: comunicări, studii și note, Chișinău, 24-26 septembrie 2002 / red. respons. E. Nicolae. – București: Editura Enciclopedică, 2003. – P. 189-199.
38. Boldureanu A. Moneda Otomană în Moldova (1512-1603) [Електронна копія]: teză ... de doctor în științe istorice : 07.00.06 / Anuța Boldureanu; Academia de Științe a Moldovei. Institutul de Arheologie și Etnografie. – Chișinău, 2005. – 159 p.
39. Boldureanu A. Date noi privind tezaurul de la Onești, raionul Hâncești / A. Boldureanu, R. Tabuică // Simpozion

- de Numismatică dedicat Centenarului Societății Numismatice Române (1903-2003): comunicări, studii și note, Chișinău, 26-28 noiembrie, 2003 / red. respons. E. Nicolae. – București: Editura Enciclopedică, 2005. – P. 157-162.
40. Boldureanu A. Un lot de monede medievale și moderne descoperite la Cetatea Albă. Observații și preliminare / A. Boldureanu, L. Bacumenco-Pîrnău // Al XI-lea simpozion de numismatică: progr. și rez. comunic. / com. org. A Boldureanu et al. – Chișinău: Tipogr. «Bons Offices», 2010. – P. 14-15.
 41. Crivenco A. Monede otomane și girayde descoperite la Tigghina / A. Crivenco // Al X-lea simpozion de numismatică: progr. și rez. comunic. / com. org. A. Boldureanu et al. – Chișinău: Tipogr. «Bons Offices», 2009. – P. 23-24.
 42. Crivenco A. A new obverse variety of Ottoman akches during the reign of Bayezid II / A. Crivenco // Journal of the Oriental Numismatic Society. – 2013. – № 216. – P. 18-21.
 43. Nicolae E. Moneda otomană în Țările Române în perioada 1451-1512 / Eugen Nicolae; resp. ed. T. Osmochescu. – Chișinău: Editura ARC, 2003. – 128 p.
 44. Niculiță A. Monede de aur otomane din tezaurul de la Bălțata, raionul Criuleni, Rep. Moldova / A. Niculiță, E. Nicolae // Buletinul Societății Numismatice Române. Anii 140-141 (1992-1993) / red. șef C. Preda. – București: Editura Academiei Române, 1996. – P. 167-177.
 45. Niculiță A. Les aspres ottomans du tresor de Săseni, dep. de Călărași (Rep. de Moldavie) / A. Niculiță, A. Boldureanu, E. Nicolae // Studii și cercetări de Numismatică / red. respons. Gh. Poenaru-Bordea. – București: Editura Academiei Române, 1997. – Vol. XI (1995). – P. 201-209.
 46. Niculiță A. Le tresor de Brătușeni (Sărata Albă), dep. d'Edineț (XVI-esiècle) / A. Niculiță, E. Nicolae // Studia in Honorem Ion Niculiță. Omagiu cu prilejul împlinirii a 60 de ani. – Chișinău: Cartdidact, 1999. – P. 299-305.
 47. Niculiță A. Asprii otomani din secolul al XVI-lea din tezaurile de la Comrat și Semeni, jud. Ungheni / A. Niculiță, R. Tabuică, A. Boldureanu // Simpozion de Numismatică,

- dedicat împlinirii a patru secole de la prima Unire a românilor sub Mihai Voievod Viteazul: comunicări, studii și note, Chișinău, 28-30 mai 2000 / red. respons. E. Nicolae. – București: Editura Enciclopedică, 2001. – P. 151-155.
48. Tezaure din muzeele orașului Chișinău. Secolele XVI-XVII / V.M. Butnariu, E. Nicolae, A. Boldureanu, V. Paiul, A. Niculiță, R. Tabuică; coord. V.M. Butnariu. – Chișinău: Editura Universitas, 1994. – 130 p.

Перелік умовних позначень

АИМ – Археологические исследования в Молдавии

ДП – Древнее Причерноморье

ЗІФ – Записки історичного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова

ЗООИД – Записки Одесского общества истории и древностей

МАИЭТ – Материалы по археологии, истории и этнографии

Таврии

ОАК – Отчет императорской археологической комиссии